

Дар'я Горлиця

СТРАШНА БУВАЛЬЩИНА (Про Великий Голод в Україні)

Голодної зими 1933 року Марія поспішала засніженою дорогою через ліс, навпрошки, аби скоріше дістатися додому, де на неї чекала сім'я – троє дітей і чоловік. У правій руці тримала кошик із нехитрим скарбом: трохи квасольки, з десяток яблук та окрайчик хліба – гостинець “від зайчика”, який передала мати для своїх онуків. У лівій міцно тримала дебелу палицю, щоб відганяти зголоднілих собак чи, може... Чого тільки не траплялося в лісі в ті лихі, голодні часи!

Зранку сніг притрусив дорогу, і йти було важко. До міста, де мешкала Марія після заміжжя, було далеченько, цілих двадцять п'ять кілометрів. І хоч вона звикла долати цю відстань до батьків і назад майже щотижня, та ноги вже трохи притомилися. Думки роїлися навколо нинішнього життя: про те, що діялося цього жахливого року.

Пригадався свекор, який недавно помер. Перед смертю розповідав, як його, комуніста, завербували в загін реквізиторів по вилученню продуктів харчування в людей. Озброєні, добре вдягнені (у шкіряні піджаки), вони вривалися в оселі і, погрожуючи зброєю, забирали все, що годилося для їжі. Часто з дитячих рук виривали кусень хліба, чи картоплину, навіть висівки, викидали геть на вулицю в сніг, щоб не лишалось нічого їстівного. Непокірних, і дітей, і дорослих, просто кидали роздягнених у сани і везли по морозу в безвість.

Надивившись удосталь на таке лиходійство, свекор не витримав, кинув на стіл секретареві партквиток, сів уночі в поїзд і дістався додому вже з хворим серцем. Від трибуналу його врятувала тільки смерть.

Думалося й про своє. Уже десять років вона працює вчителькою в місті, куди вийшла заміж. Народила трьох дітей, жили з чоловіком щасливо аж до цього голодного року. Завтра зайде у свій клас і, мабуть, знову когось не дорахується за списком. Восени дітей було дев'ятнадцять – тепер залишилося тільки дев'ятеро. Помирають від голоду та хвороб.

Минулого тижня померла прямо на уроці її улюблена учениця Таня Кирпа. Прийшла до школи голодна, опухла, з синцями навколо очей. Марія дала їй яблучко, та з'їла, схилилася на парту і заснула. Так і не пробудилися її після уроків. Пустіють шкільні парти. Діти їдять шпаруни, сколупуючи їх зі стін, їдять шматочки крейди, призначені для писання на дошці. Часто Марія прохала дітей відкрити ротик і в когось з-за щічки діставала цю грудачку, щоб продовжити урок.

Маріїні невеселі думки перервав скрип саней по снігу. Прискорила ходу, аж раптом чує:

– Маріє Іванівно, заждіть, я вас підвезу.

Оглянулася. Худа конячина тягнула сани з хмизом. А зверху на хмизу сидів її колишній учень Ванько Скиба. “Це вже йому, мабуть, років чотирнадцять – п'ятнадцять”, – подумала про себе.

Сани порівнялися з Марією. Хлопець привітався і допоміг учительці зручніше вмотитися поруч себе.

– Оце везу дрова для груби, – почав розмову Ванько. Розговорилися. Ноги в Марії трохи відпочили. Вона пригадала хлопцеву матір, добру, порядну, спокійну і працьовиту жінку. Запитала:

– А як же мати?

Ванько похнюпився і відповів, що мати недавно померла.

– А як же ти? – вихопилося в Марії. – Хто допоміг тобі поховати її?

Ще нижче опустил голову хлопець і ледь видавив із себе:

– А я її, Маріє Іванівно, і не ховав.

– Як же це, Ваню? – не зрозуміла Марія.

– Де ж ти тепер живеш? Хто харчі тобі дістає? Хто піклується про тебе? – запитувала і запитувала Марія свого учня і, нібито на уроці, чекала відповіді.

А Ванько мовчав, довго мовчав, а потім став говорити якимсь чужим, неприродним голосом, роздивляючись свої порвані чоботи.

– Нікому не говорив, а Вам, Маріє Іванівно, скажу всю правду. Мати померла вже з місяць тому. Щойно тоді почалися сильні морози. Пам'ятаю, я дуже плакав за нею. А потім, видно, заснув, зігрівшись під одіялом у сусідній кімнаті. Майже три дні, а може, і більше, я нічого не їв. Думав, що помираю. Мати лежала в холодній кімнаті, окремії від моєї. Спустившись із ліжка, я поплівся до матері, хотів подивитися востаннє на неї, а тоді вже померти. Сліз уже не було, не міг ні про що розмірковувати, уже ніби і їсти не хотілося. Дивився на матір і одного волів: “Скоріше б і мені померти”. Та раптом привиділося, що мати посміхнулася до мене, а потім заговорила: “Синку, не помирай. Я тобі допоможу. Візьми в столику ніжик і повертайся сюди”.

Я послухавсь. Уже й не пам'ятаю, як підійшов із ніжиком до матері, як відрізав той перший шматочок з її тіла, зварив його, з'їв і заснув. Потім це став робити кожного дня. Ніхто за матір не питав мене до цього часу. Нікому я про це не розповідав, крім Вас, Маріє Іванівно. Сьогодні цю конячку випросив у колгоспі, сказав, що потрібно хмизу привезти, бо мати хвора, а в хаті дуже холодно. Так і живу. А що далі буде, не знаю, – закінчив свою сповідь Ванько. І навіть полегшено зітхнув, ніби скинувши з себе якийсь непосильний тягар.

Приголомшена Марія мовчала. Мовчав і Ванько, її колишній учень-відмінник. Що тут можна було сказати?! Яку мораль підвести під цей вчинок голодного підлітка, ще майже дитини?! Адже залишився сам у холодній і голодній хаті, випотрошеній комуністами-реквізиторами до зернинки. І невтямки людям, куди подівся весь хліб

того щедрого, врожайного року, чому вони страждають від голоду?

Сани тихо поскрипували. Думки роїлися в Маріїній голові, безпорадно билися в скроні. Щось потрібно було сказати, а слів не знаходилося. Про себе зауважила, що ні Ванько, ні вона не злякалися того, про що він розповів.

Нарешті приїхали. Марія злізла з саней, простягла хлопцеві одне яблуко і мовила:

– Кріпись, Ваню. Ще настануть кращі часи для нас, повір мені. – І попрямувала до своїх голодних діток. Подумалося мимоволі: “А чи осудила б сина мати за такий вчинок?” І сама собі відповіла: “Мабуть, що ні. Мати рятувала свою дитину навіть після смерті”.

* * *

Розповіла мені цю страшну бувальщину моя тітонька Марія Іванівна Коваль. Вона працювала в ті голодні роки вчителькою в Охтирці. У вихідні, бувало, провідувала своїх батьків, які мешкали в Котельві. Долала ці 25 кілометрів знайомою дорогою через ліс за 3–4 години. Які жахливі часи! Страшний геноцид учинявся над українським народом і мало не винищив усе населення! Я запам'ятала цю жахливу історію з 14 років на все життя. І тепер, розмінявши сьомий десяток, хочу, щоб ці страхиття залишилися в пам'яті мого народу, щоб ніхто і ніколи не посмів більше проводити над українцями такі нелюдські експерименти. Ще й досі, не зважаючи на спогади живих свідків, на незаперечні докази історичних документів, знаходяться люди, які закривають очі на цю страшну правду, прагнуть переконати нас у тому, що голод був тоді від неврожаю і по всій країні. Не мають права розум і совість бути сліпими і глухими.

